

Els nous reptes de la família del segle XXI

Les famílies actuals tenen com a paradigma de relació, a nivell legal, el d'una família del segle XX. Paral·lelament, s'estan donant noves formes de relació, que estan sent assimilades a les velles estructures, tot i que potser no és la solució idònia

Dues mares, gronxant la seva filla. | Family Equality/Flickr.

[Reproducció de la conferència pronunciada per Montserrat Tur amb motiu del lliurament del XIII Premi Miquel Casals Col·lecció atorgat per la Fundació Congrés de Cultura Catalana el 25 de setembre de 2019]

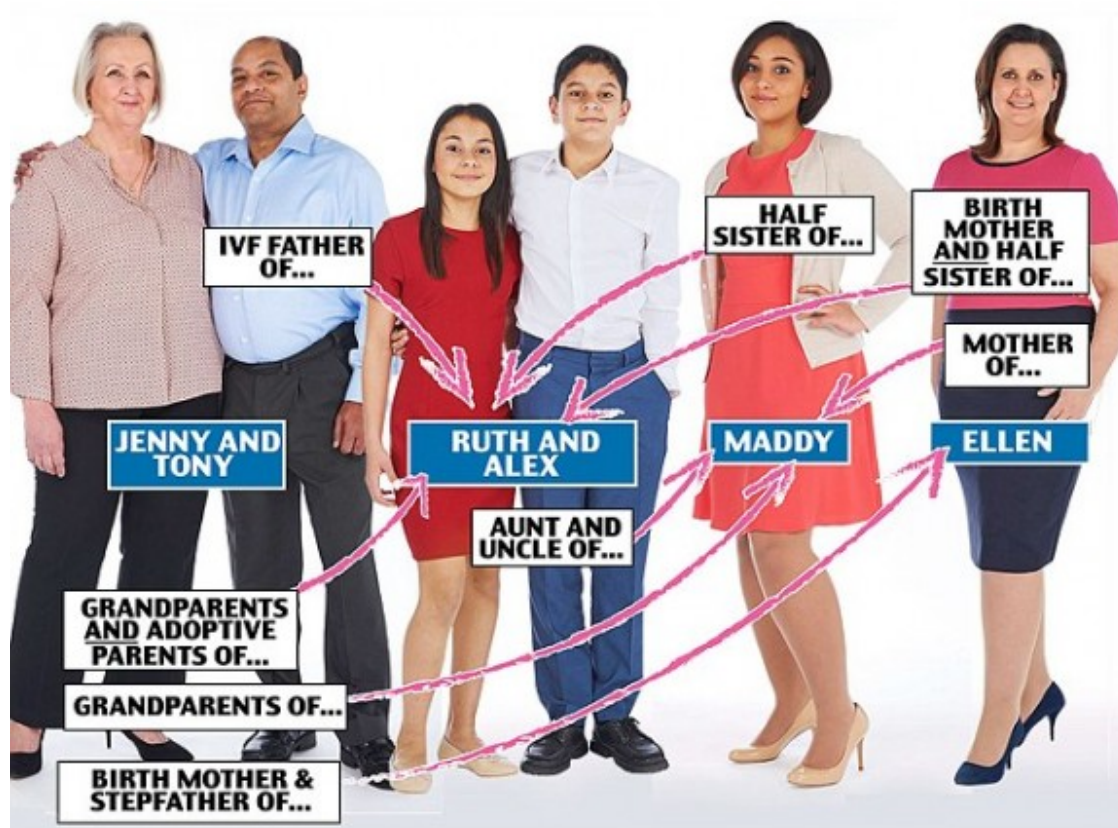
Per començar volia fer una mica de memòria sobre els "nous models familiars". Venim d'una història, no és la primera vegada que parlem dels nous models familiars. Utilitzaré la meua pròpia història per fer un petit recorregut històric. Segur que em deixo algunes coses però intentaré tocar les punts més importants.

@pensem_cat

La meua primera memòria de participar en un acte en què es tractés dels nous models familiar i filiació es remunta a unes jornades amb una associació de dones feministes lesbianes, l'any 2001. Les jornades es titulaven "I Ara Volem ser Mares?", i la meua participació versà sobre els drets reproductius de les dones. **El feminisme tenia una relació complexa amb la maternitat, per això les dones joves lesbianes es plantejaven si volien crear noves famílies, mitjançant el ventall de possibilitats que les tècniques de reproducció assistida i especialment la inseminació artificial els oferia, i tenien dubtes.** Ja en aquell moment, el Tribunal Constitucional havia dictat la sentència 116/1999, de 17 de juny (recurs d'inconstitucionalitat interposat pel Grupo Parlamentario Popular el febrer del 1989) contra la Llei 35 /1988, de 22 de novembre, sobre Tècniques de Reproducció Assistida. Aquesta sentència ratificà el dret de les

dones a poder ser inseminades sense la necessitat que un home consentís aquesta inseminació, dret que no es reconeixia en la major part de països del nostre entorn. **Això va ser un gran canvi en la generació de noves famílies, i perquè no dir-ho, va propiciar el gran negoci del turisme reproductiu, que a l'Estat espanyol ha estat tant present i fructífer.** La frase que presidia les jornades "I ara volem ser mares?" ha tingut una resposta afirmativa amb els anys, força contundent, només cal atendre al nombrós accés a la maternitat per part de les dones soles, i de les parelles de dones.

Un any i mig després, el 2002, en un curs d'estiu de la Universitat Rovira i Virgili convidada per la doctora Francesca Puigpelat, vaig reflexionar sobre l'aparició de nous models familiars mitjançant l'ús de les tècniques de reproducció assistida (a partir d'ara TRA). Les noves famílies nascudes amb aquests sistemes no gaudien d'un reconeixement legal, amb tot el que això suposava. **Si en una parella de dones, una d'elles tenia un fill o filla mitjançant les TRA, l'altra dona no podia establir cap vincle legal amb aquest fill o filla,** ja que ni podia adoptar-lo ni podia inscriure's al Registre Civil com a mare. El mateix passava amb les parelles homosexuals que havien accedit a la paternitat mitjançant l'adopció, ja que en aquest cas la parella del progenitor adoptiu no podia accedir de cap manera a crear un vincle legal amb el fill o filla de la seva parella. Això suposava greus problemes, especialment en casos de ruptura, on el progenitor "legal" feia valer la seva posició, o problemes no tan greus al dia a dia, quan el progenitor no legitimat pretenia actuar com pare o mare a nivell educatiu, mèdic...

Explicació genealògica de la família d'Ellen Bown (esquerra), un cas real d'Anglaterra. Foto: Eastman's Online Genealogy Newsletter

Aquest era el panorama, i puc no esmentar ni deixar de recordar especialment el moment, quan

des de la Secretaria de Famílies i Infància del Departament de Benestar i Família l'any 2005, en un treball conjunt amb el Departament de Justícia, **vàrem aprovar la modificació legal que atorgà la possibilitat d'adoptar a les parelles homosexuals**. Això suposà un primer equilibri entre les famílies heteroparentals i les homoparentals, ja que aquesta llei no només va donar la possibilitats a parelles homosexuals de poder optar a ser pares adoptius, sinó que també va suposar la legalització d'un conjunt de situacions familiars que abans no tenien empara legal, i que amb aquesta modificació legislativa van passar a ser famílies amb tots els drets i obligacions, per a tots els membres de la família. Per fer-ho fàcil d'entendre i a tall d'exemple, aquesta llei permetia legalitzar la situació de totes aquelles parelles homosexuals que, havent assolit un dels membres de la parella o bé una maternitat (normalment per TRA) o bé una paternitat (normalment per adopció), es trobaven que estaven duent a terme una criança compartida amb les seves parelles, sense que aquestes tinguessin cap reconeixement legal en relació al fill comú.

Cert és que el Govern va decidir en aquell moment no modificar la legislació i permetre que dues dones poguessin ser considerades com a mares d'una criatura, quan una d'elles s'havia sotmès a TRA i l'altra havia consentit. Possiblement fou un error, atès que **poc temps després es modificaria el Codi Civil espanyol, donant aquesta possibilitat. Això va generar que les parelles de dones de fora de Catalunya poguessin accedir a la comaternitat legal, i les catalanes no**. Amb una modificació legal que s'incorporà amb posterioritat -si no recordo malament via disposició addicional en l'aprovació d'una altra norma- es va solucionar aquest punt i actualment l'article 235-13 recull aquesta possibilitat.

I la darrera, una taula rodona que ja vaig compartir amb la doctora Esther Farnós el 2015, "Noves formes d'accés a la paternitat i maternitat: reflexions des de la ciència, l'ètica i el dret". Entre les ponents la Montserrat Boada, embrióloga, cap de la Secció de Biologia del Servei de Medicina de la Reproducció de l'Hospital Quirón Dexeus de Barcelona. La biòloga membre de l'equip de l'Anna Veiga ja ens va avisar en la seva ponència que "encara no havíem vist res", referint-se a totes les línies d'investigació que estan obertes en medicina reproductiva. També hi assistia Noelia Igareda, professora de Filosofia del Dret de la Universitat Autònoma de Barcelona, experta en bioètica, i que va tractar un altre dels temes més punyents actualment en matèria de filiació, la maternitat subrogada.

Programa (en PDF) de les jornades 'Famílies del segle XXI'.

Venim d'aquesta història, el món ha anat canviant -com canvia ara- molt ràpidament.

Però els reptes més importants al meu entendre a tots els nivells i és clar, a nivell jurídic, no es troben en la forma en què les famílies es creen, que sí que és un gran debat però de caràcter més ètic. Considero que **el repte està en les noves formes de relació familiars. Estem creant nous models de relació i els estem assimilant a les velles estructures, i potser això no és la solució idònia.** Com molt bé explica la doctora Farnós als seus darrers estudis, quan ens parla de triple filiació, o de les conseqüències legals d'una paternitat no desitjada però sí imposada, potser les velles estructures no són la resposta a aquestes noves realitats. Les noves relacions no només neixen dels avenços científics sinó de l'evolució de la societat. **Les famílies del segle XXI tenen com a paradigma de relació familiar, com a mínim a nivell legal, el d'una família del segle XX.** Una família que es crea i que ha de perviure el màxim possible i que "conjuntament" afronta les tasques de criança dels fills i filles que hi ha en comú, i com a pedaç per quan això no funciona, el divorci i les seves conseqüències, aquest és el model. Aquest model està fonamentat en la sociologia del segle XX. El mateix model que imperava al moment de l'aprovació de la Llei del divorci, quan la primera causa de dissolució d'un matrimoni era la viudetat, com assenyala l'antropòleg Xavier Roigé (2006). **Estem obviat que les famílies del segle XXI tenen un altre paradigma de família, on l'esperança de vida és llarga, on la família no perviu pel mer fet de perviure sinó pel benestar dels seus membres, i on la familiaritat, entesa com la creació de família, pot ser successiva** (entenc això com la creació d'una nova família després del trencament de l'anterior) i aquesta familiaritat successiva és una constant i habitual situació a dia d'avui.

Per tant **les relacions familiars actuals han de resoldre molts reptes, però un d'ells i molt important és el de la simultaneïtat de relacions familiars lícites.** Em disculparan la gosadia de compartir aquesta reflexió, però crec que **hem d'entendre i acceptar que les relacions familiars**

en són unes altres, i no només les de les famílies tradicionals -que també s'han transformat-, sinó que han aparegut d'altres models relacionals familiars que configuren també una família i que potser m'atreveixo a dir que són "oblidades". Una persona divorciada que té un fill amb la primera parella, i amb la segona parella en té dos: què passa en cas de divorci entre els germans? Què diu el dret sobre això? La criança, la responsabilitat parental que al final és exercida per 3 persones com a mínim, quin reconeixement legal té? És cert que el Codi Civil català ha fet un petit gest incorporant els "*step parents*" a l'article 236-14 i 236-15, però és insuficient.

Per concloure, i com a idea-força, diria que els nous models familiars estan creant noves relacions familiars, que han de ser analitzades des de paradigmes nous també, per crear noves categories que ens permetin donar la resposta més adient a les necessitats d'aquestes noves famílies.

Bibliografia

- ROIGE, Xavier. (coord.) "Familias de ayer, familias de hoy. Continuidades y cambios en Cataluña" Editorial: Icaria. Institut Català d'Antropologia, año 2006, Pag.466.